

A kőszegi belváros szívében, a középkori Szent Jakab plébániatemplommal szemközt álló, rendkívül gazdag múlttal rendelkező 16. századi lakóház, mint a régi épületek általában, nem csupán szemtanúja, de mindenkori alakítója is a város történelmének.¹ A Rájnis utca és a Chernel utca sarkán található, emeletes, udvarán árkádféves folyosóval összekötött, boltozatos helyiségeket tartalmazó saroképület (1. kép) domináns késő barokk megjelenése a homlokzaton korábbi korszakokból származó díszítőrendszerek maradványainak láttatását is lehetővé teszi.

Telek és telekosztás

A középkori városmagon átvezető fő közlekedési útvonal és a rá merőleges, a hegy irányába felfelé kúszó, keskenyebb Chernel utca által határolt, egyszersmind a vár belső árka mentén fekvő, kisebb háztömb belső telekosztása számos kérdést vet fel, különösen az írott forrásokat Kőszegen szinte teljesen nélkülöző középkor vonatkozásában. Más beépítések esetében is feltételezzük, hogy a földesúri alapítású, egyutcás településen a legkorábbi telkek mintegy 20–22 méter körüliek lehettek, amit ezen területen végzett helyszíni megfigyeléseink és a levéltári források egyaránt megerősítenek.²

Mivel Kőszegről nem maradt fenn részletes korábbi térkép, mondandónk bemutatásához az 1838/1839. évi telekkönyvi térképet használjuk.³ (2. kép) A várárokhoz legköze-

---

¹ Az OMF (Országos Műemléki Felügyelőség) Tudományos Osztályának munkatársaként a Rájnis utca 1. számú házban 1981–1982-ben végeztem falkutatást. A mindenekelőtt Dávid Ferenc nevéhez fűződő, Lővei Pállal közös győri tanulóéveink után (1979–1980) ez volt a második önálló, nagy feladatom Kőszegen. A Sopronból gyakran átjáró Dávid Ferenc, megosztva velem tapasztalatait és tudását a várostörténetről, az építőmesteri gyakorlatról, továbbá a falszöveget egy-egy részletéről, folyamatosan segítette munkámat. A helyreállítást megelőző feltárások közepette, külső okok miatt kényszerűen beállt szünet miatt – szerencsémre – 1982-ben részt vehettem a soproni Gambrinus-ház (Fő tér 3.) általa vezetett kutatásában is. Gondolkodásmódja, szakértelme és egyénisége a következő évtizedekben meghatározó volt és maradt számomra.

² Magyar Nemzeti Levéltár Vas megyei Levéltára Kőszegi Fióklevéltára (a továbbiakban: MNL VaML KFL) Kőszeg Város Telekkönyvi Hivatalának iratai. Telekkönyvek: Grundbücher. Statt Güns Grundbuch 1570. i.m. Statt Güns Grundbuch 1570. A kőszegi topográfia munkálatainak előkészítéseként Bariska István 1999. évi kéziratában (VaML KFL) táblázatba rendezte, lefordította és megjegyzésekkel látta el a város legkorábbi telekkönyvét.; Sopronról *Dávid Ferenc*: Gótikus lakóházak Sopronban. In: Magyar Műemlékvédelem 1967–1968. Az Országos Műemléki Felügyelőség Kiadványai 5. Budapest, 1970. 95, 121.; A telekosztásról lásd még *Mollay Károly*: Sopron XIV. századi városképeinek vizsgálata A Fabricius-ház története (kb. 50–1530-ig). 1. Soproni Szemle 18 (1964), 1–5.

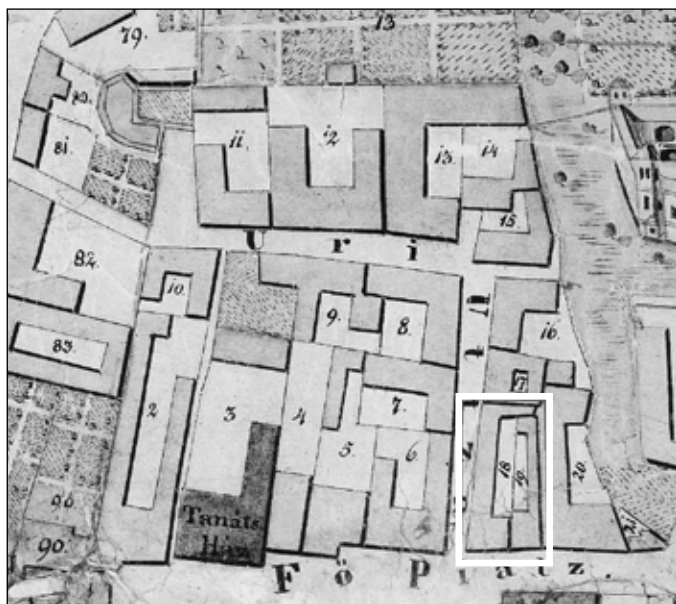
³ „Kőszeg Szabad Királyi Városa Térképe. Felmérte 1838/39-ik Eszt[endő]ben Kovatsits Zsigmond T[ekinte]tes N[em]es Vas Vármegye hites mérnöke.” MNL VaML KFL MNL VaML KFL Kőszeg Város Telekkönyvi Hivatalának iratai. Telekkönyvek: Grundbücher Az 1838/1839. évi telekkönyv térkép melléklete. Kőszeg, Városi Múzeum.

1. kép. A Rájnis utca 1. számú sarokház bal oldalt a Chernel utcával, az utolsó műemléki helyreállítást követően. Fotó: Hack Róbert 1984. MÉM MDK Fotótár, ltsz.122004

lebb eső Rájnis utca 5. eredetileg 20,80 (ma 24,40) méter széles telkének déli szakaszán az utcavonalra merőleges, terméskő anyagú, emeletes késő középkori (14–15. századi) lakóház, északon pedig egy másik, földszintes épület állt. Sajátos megoldást mutat, hogy a szomszédos Rájnis utca 3. utcai szakasza önálló határoló fal nélkül, ennek a korábbi objektumnak támaszkodva épült újjá a 17. században. Régészeti megfigyeléseink nyomán magyarázatul szolgálhat, hogy ugyanezen a helyen álló elődje egy minden bizonnyal az 1532. évi török ostrom idején leégett, gerendavázas, paticsszűrésű építmény volt. Ezt a 16. század második felében már egy kőfalú hátsó helyiséggel építették újjá, aminek részleteit az itt végzett kutatás során megtaláltuk, utcai helyiségét azonban ugyancsak fából és paticsból rakták. A másodszor is bekövetkezett tűzvész után, az 1600-as évek derekán – felhasználva az említett, északról szomszédos középkori kőház oldalfalát – ismételten, ezúttal szilárd anyagból felhúzott, utcával párhuzamos falait egyszerűen nekirakták.⁴

⁴ A Rájnis utca 5. épület kutatását Lukács Zsuzsa művészettörténész (OMF) végezte 1977-ben. Önálló kutatási dokumentáció nem készült. Kéziratot anyagát B. Benkhard Lillának és nekem adta át mint a kőszegi kutatások folytatóinak. A Rájnis utca 3. számú épületet B. Benkhard Lillával ketten kutattuk. *B. Benkhard Lilla – Mentényi Klára: Kőszeg, Rájnis u. 3. Kutatási dokumentáció 2002.* (a továbbiakban: Kőszeg, Rájnis

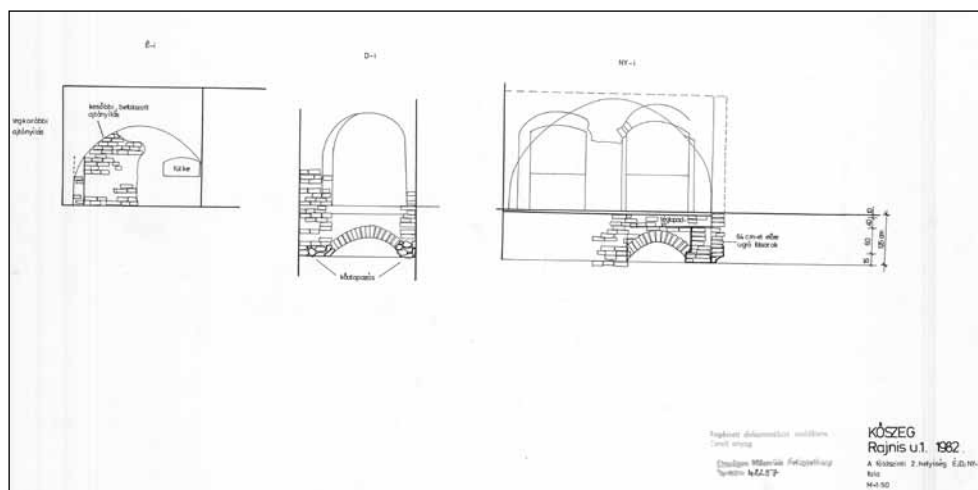

2. kép. Kovatsits Zsigmond: Kőszeg 1838–1839. évi telekkönyvi térképének részlete a Rájnis utca 1. és 3. számú lakóházak jelölésével. Kőszeg, Városi Múzeum, ltsz. H.56.264.1

A Rájnis utca 1. kapualjában az egykori járószintek megállapítása érdekében húzott árokban – még 105 cm-es mélységben is bolygatott talaj, feltöltés mutatkozott, ami alapján feltételezhető, hogy az itt álló, 16. század második feléből származó, első periódusú lakóház ezen a frekventált helyen ugyancsak nem a legkorábbi. Ebből a szempontból is fontos megemlíteni, hogy a török ostrom utáni építkezéskor ún. pontalapozást alkalmaztak, vagyis az alapfalat nem sávosan, hanem kőpillérek formájában mélyítették a földfelszín alá, s ezeket azután – a korabeli járószint alatt – íves téglá átboltozásokkal kötötték össze. (3. kép) A teher ily módon történő könnyítésének szándéka egyaránt utalhat a hegyek felől napjainkban is lefelé szivárgó talajvíz okozta nedvességre, vagy akár ezzel együtt egy kevert, feltöltött, kevésbé szilárd altalajra.⁵ Nem kétséges, hogy a 13. századi eredetű, de a 14. század vége óta plébánia funkciót betöltő Szent Jakab-templommal szemközti telken már a város kialakulásának kezdetén állhatott épület. Szakszerű régészeti feltárás híján, ha jelen volt is, 1982-ben nem tudtunk megfogni egy esetleges, erősen átégett talajréteget,

u. 3. Kutatási dokumentáció 2002.) Kézirat, 11, 14, 16–20, 37–39. Magyar Építészeti Múzeum Műemléki Dokumentációs Központ (a továbbiakban MÉM MDK), Tervtár, ltsz. D39458. Lásd még *B. Benkhard Lilla – Mentényi Klára: A Kőszeg Rájnis utca 3. számú lakóház kutatása.* In: *Etűdök. Tanulmányok Granasztóiné Györfly Katalin tiszteletére.* Szerk. Bardoly István. Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Budapest, 2004. 110–115. A török ostromot megelőzően hasonló gerendavázis épület állt a Jurisics tér 1. helyén is. *Mentényi Klára – László Csaba: Tudományos munka Kőszegen.* Magyar Múzeumok 7 (2001) 3. szám 37–39.

⁵ *Mentényi Klára: Kőszeg, Rájnis u. 1. Kutatási dokumentáció, le nem zárt kézirat, 1982.* (a továbbiakban: *Kőszeg, Rájnis u. 1. Kutatási dokumentáció 1982.*) 40–42.

3. kép. A földszinti préház oldalfalainak felmérése az ún. pontalaposításokkal és a kapualjából nyíló 16. századi bejárat maradványával. Rajz: Mentényi Klára 1982. MÉM MDK Tervtár, ltsz. R48257

mint a Rájnis utca 3. esetében, mégis érdemes felvetni annak lehetőségét, hogy 1532 előtt itt ugyancsak létezett valamiféle gerendavázis szerkezetű előzmény.⁶ A 90 fokban történő elfordulása miatt akkoriban Felső szegletnek is nevezett⁷ mai Chernel utca irányába zárt oldalfallal emelt, egytraktusos, kétszintes 16. századi sarokház azonban ezzel már semmilyen összefüggésben nem áll.

Az 1570. évi telekkönyv tulajdonosjegyzéke szerint a szóban forgó tömb Rájnis utcai oldalán akkor három önálló tulajdonoshoz köthető ház létezett. A vár, illetve annak árka mellett található, kb. 20,80 méter széles telkét a mai napig megtartó, sőt időközben bővítő 5. számú és a sarkon lévő, 12,80 méteres 1. számú között a keskeny, csupán 8,70 méter széles 3. számú ingatlannal.⁸ A két utóbbi esetében feltűnő, hogy a rajtuk álló lakóépületek a telkek szélein helyezkednek el, emiatt kapubejáróik egymás mellé kerültek. A közöttük húzódó, egyben a két keskeny udvart is elválasztó kerítésfal legkorábbi szakasza – a falkutatási eredmények szerint – a 17. század derekáról maradt fenn.⁹ Lehetséges

⁶ „...das Pacht Günß genannt, in dem Schloss graben fleust, die Heüser aber maistens theils in der Statt von Holtz werck gepaut, darbei in feurs not grosse gefar zu besorgen“ A Gyöngyösnek nevezett patak a várárokba folyik, a város házainak legnagyobb része azonban faszervezetes, a nagy veszélyt jelentő tűz ellen védekezni kell. MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Acta Miscellanea 1534–1600. 1571. július 28. Az Alsó-Ausztriai Kamara rendelete. Bariska István adatgyűjtése: Kőszeg város 16. századi topográfiai és építéstörténeti kronológiája. Kézirat, 2001. 21–22.

⁷ Statt Güns Grundbuch 1570. i.m. 90, 108. „...eines Haus allhie in obern winckh...” A hegy felőli, nyugati szakaszát „...in der ober gassen...” Felső utcának is nevezték.

⁸ Az említett három ház a telekkönyvben Statt Güns Grundbuch 1570. i.m. 124–127.

⁹ Kőszeg, Rájnis u. 3. Kutatási dokumentáció, 2002. i.m.11, 14, 39.

ugyan, hogy a korábbi kőfalat visszabontották, de az is, hogy ugyanezen a nyomvonalon 1570 táján még csupán egy fakerítés állt. Ha megnézzük az 1838/1839. évi telekkönyvi térképet (2. kép), vagy akár csak rátekintünk az utcaképre, azt látjuk, hogy a Rájnis utca 1. jobb oldali, külső utcai sarka legalább másfél méterrel előbbre ugrik, mint az 5. számú telek jobb oldalán álló, középkori ház azonos helyzetű sarka. A két eltérő pontot a középső épület, a Rájnis utca 3. egyértelműen ferde irányú, 17. századi eredetű homlokzata köti össze. (4. kép) Ezt az utcavonalban mutatkozó szabálytalanságot ugyanaz a körülmény magyarázza, mint az épületek ingatlanokon belüli elhelyezkedésének szokatlan megoldását. Arról lehet szó, hogy a főutca vár melletti kis szakaszán a 13. század végén két nagyobb telket osztottak ki. A Rájnis utca 5. utólagos északi bővítése előtti 20,80 méteres, utcafronton mért szélessége nem sokban tér el a Rájnis utca 1. és 3. együttes szélességétől (21,45 méter). A két utca csatlakozásánál található ingatlanon talán egy jelentősebb saroképület állt. Helyzete miatt valószínűleg ez szolgálhatott lakásként, míg a telek északi oldalán, a mai 3. számú ház helyén – a mindenképpen belső térre utaló, komoly égésrétegek alapján – valamilyen egyéb funkcióval rendelkező, keskenyebb épületet, műhelyt, raktárat feltételezhetünk. Az eredeti telek megosztásának időpontja azonban nem biztos, hogy egybeesett az 1532. évi török ostromban elpusztult gerendavázas épületek helyén a 16. század derekán emelt, új lakóházakkal.¹⁰ Erre több levéltári adat és az ingatlanok hosszabb távú története is figyelmeztet.

A legfontosabb ide vonatkozó forrás Zrínyi György Kőszegen élő puskaművesének, Christoph Triboltnak Szélessy Györggyel folytatott 16. század végi pereskedése egy telekbeépítés körül.¹¹ A vita akkor robbant ki, amikor 1581-ben Szélessy György el akarta adni Christoph Tabrer és Christoph Trybolt között lévő kis házat, amit a városi tanács nem engedélyezett és a vásárlási jogot a szomszédoknak ajánlotta fel. Ahogyan később majd látjuk, előbbi a Rájnis utca 1., utóbbi a Rájnis utca 5. számú ház tulajdonosa volt. Kézenfekvő magyarázat lenne, hogy a Rájnis utca 3-ról van szó, de ez tévedés. A Trybolt által kezdeményezett és egészen 1587-ig elhúzódó periratokból ugyanis kiderül, hogy Szélessy egyrészt az ő telkére, másrészt egy városi köz, keskeny átjáró területére, ráadásul egy vizesárok rovására építkezett. Hol állhatott ez a kis ház és miért nem engedélyezte a város, hogy Szélessy Domonkos Mártonnak adja el, aki pedig legalábbis 1570 óta a Rájnis utca 1–3–5. felső szomszédja volt?¹²

¹⁰ Azt a feltételezést, miszerint a szóban forgó épülettomb Rájnis utcai oldalán kezdetben csupán két nagyobb telek lehetett, már 1987. évi írásomban közöltem. A Rájnis 1. egykori funkciójával és a szomszédos 3. számú házzal való összefüggéseivel kapcsolatos tévedéseim arra hívják fel a figyelmet, hogy a levéltári anyag felületes ismerete nem elegendő ilyen jellegű következtetések levonására. Különösen akkor, ha a kutatási eredmények értelmezése és keltezése sem minden szempontból helytálló. *F. Mentényi Klára: Néhány újabb adat Kőszeg város történeti topográfiájához. Vasi Szemle 41. 1987. 530–533.*

¹¹ MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Acta Miscellanea 1534–1600. Suhajda Lajos regesztái 5. doboz: 1582. augusztus 17, szeptember 14, szeptember 18. 1583. február 1, február 26, szeptember 18. 1585. július 12. 1586. augusztus 8, augusztus 25. 1587. február 25, március 4, szeptember 26.

¹² MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Tanácsülési jegyzőkönyvek: Protocolla, 1576–1582. 1581. március 3.; Statt Güns Grundbuch 1570. i.m. 124.

4. kép. A Rájnis utca 1, 3, 5. számú házak utcavonalra történő beépítése és egymás melletti homlokzata.
Fotó: C. Harrach Erzsébet 1960-as évek vége

A Kőszeg városáról készült legkorábbi, 1838/1839. évi részletes térkép (2. kép) mutatja az egykori piactérről (Jurisics tér) nyíló házakhoz tartozó, szabályos párhuzamos vonalban húzódó, hátsó telekhatárt. Mivel ettől nyugatra, vagyis a Chernel utca térről párhuzamos felső szakaszán ez idáig sehol sem kerültek elő álló, vagy ásátás nyomán felbukkanó középkori falak, elmondhatjuk, hogy ezen a területen 1532 előtt az egyutcás településen élők hátsó kertjei, gyümölcsösei, vagy olyan gerendavázis szerkezetű házak lehettek, amelyeket kiterjedt régészeti feltárások híján még nem ismerünk.¹³ Ha valamikor a középkor folyamán ki is osztották ezeket a telkeket, a tér és a főutca felé néző polgárházak mögött/fölött eredetileg csupán egy-egy ingatlan volt. A tér felőli telkek hátsó határvonalának meghosszabbításában, a vizsgált északi tömbben elhelyezkedő Chernel utca 2. falkutatásakor szabályos falelválást és beforduló falsarkot találtunk.¹⁴ (5. kép)

¹³ *Bariska István*, B. Benkhard Lilla – Ivicsics Péter – Kovács Viktória – Mentényi Klára – Söptei Imre és Szilágyi Magdolna közreműködésével: *Kőszeg. Magyar Várostörténeti Atlasz 6.* Szerk. Szilágyi Magdolna. Budapest, 2018. 12–14. Térképek: A.3.1 és A.3.2.

¹⁴ A Chernel utca déli, páratlan oldalán álló, a terre, illetve a felső szakaszra is beforduló lakóházak három önálló tulajdonosai *Statt Güns Grundbuch 1570.* i.m. 100–103. B. Benkhard Lilla – Mentényi Klára – Simon Anna: *Kőszeg, Chernel u. 1.* Kutatási dokumentáció, 2011. Lásd még B. Benkhard Lilla – Ivicsics Péter – Mentényi Klára: *A helyszíni kutatások eredményeinek beépülése a kőszegi műemléki topográfiába.* Chernel

5. kép. Középkori telekhatárra eső falsarok feltárása a Chernel 2. számú épület földszintjén.
Fotó: B. Benkhard Lilla 2007.

A hozzá tartozó épület ugyan már a 17. századból származik, maga a beépítési vonal azonban még bizonyára középkori.

Domokos Márton telkét, ami a Chernel utca 4. számú ház mellett a mai Chernel utca 2. egy részére is kiterjedt 1570-ben két oldalról is keskeny köz határolta. Míg nyugaton az utca 4. és 6. számú épületei között jelenleg is szűk átjárón át mehetünk a vár irányába, az egykor keleten húzódó hasonló, természetesen csupán az árokig, illetve annak ellenfaláig vezető utacskát ma már nem találjuk. A Rájnis utca 1. és a Chernel utca 2. épületek helyszíni kutatásai közben, még a 17–18. századi periódusokat is érintő, tisztázatlan telekhatár problémák megoldása nagy valószínűséggel a következő: A városfal megközelítésére szolgáló átjárót – a belváros egy másik pontján, a Táblaház utca 9–11. között részben

---

utca 1. Műemlékvédelem 56. 2012. 235–240.; A Chernel utca 2. számú ház falkutatását szintén B. Benkhard Lillával végeztük. *Mentényi Klára*: Kőszeg, Chernel utca 2. Kutatási dokumentáció, 2007. 8–9, 35. 5. rajz, 94–95. kép. MÉM MDK, Tervtár ltsz. D40398.

fennmaradt egyik ilyen köz átalakításához hasonlóan – Szélessy György valamikor 1570 és 1581 között úgy módosította, hogy házát, amelynek alapozásához feltehetően a vár vizesárkának külső ellenfalát is felhasználta, annak végébe, északra rakta. Nagyobb baj abból lett, hogy a kis utcskán túl ehhez Christoph Tribolt (Rájnis 5.) telkének egy darabját is felhasználta.¹⁵ A Rájnis 1. mögötti kis köz első szakaszát szolgalmi útként bizonyára megtartotta – ez ma a Chernel utca 2. számú épület keleti szakaszának nyugati része. Annak magyarázatát azonban, hogy Szélessy miért nem adhatta el házát Domokos Mártonnak, és miért válhatott vele ellentétben Christoph Tabrer is panaszos szomszéd-dá, akinek a város Trybolt mellett szintén felkínálta az elővásárlás jogát, a következőkben kereshetjük. A városi kis utcaska elülső része fennmaradt, s éppúgy, mint a Táblház utca 11-nél, Szélessy bizonyára hagyott rajta egy szűk kijárót a várárok ellenfalához. Ha nem így történik, elsősorban maga a város tiltakozott volna. A köz által továbbra is elkülönült a város 6. és 7. tizede, ugyanis míg Domokos Márton háza még az előbbibe tartozott, Tabreré és Trybolté az utóbbiba. Lehetséges továbbá, hogy Szélessy nem csupán az emiatt pereskedő Trybolt, de Tabrer telkének hátsó részére is ráépített, aminek írásos nyoma egyelőre nem került elő.

A Rájnis utca 1. számú ház udvara 1570-ben ezek szerint a keresztirányú közt kelet felől lehatároló kerítésfalig nyúlt hátrafelé. A Rájnis utcán mindössze 12,80 méter széles telek Chernel utcai oldalhosszúsága, beleszámítva a mai Chernel utca 2. keleti traktusát is, kb. 46 méter volt.

Építéstörténet

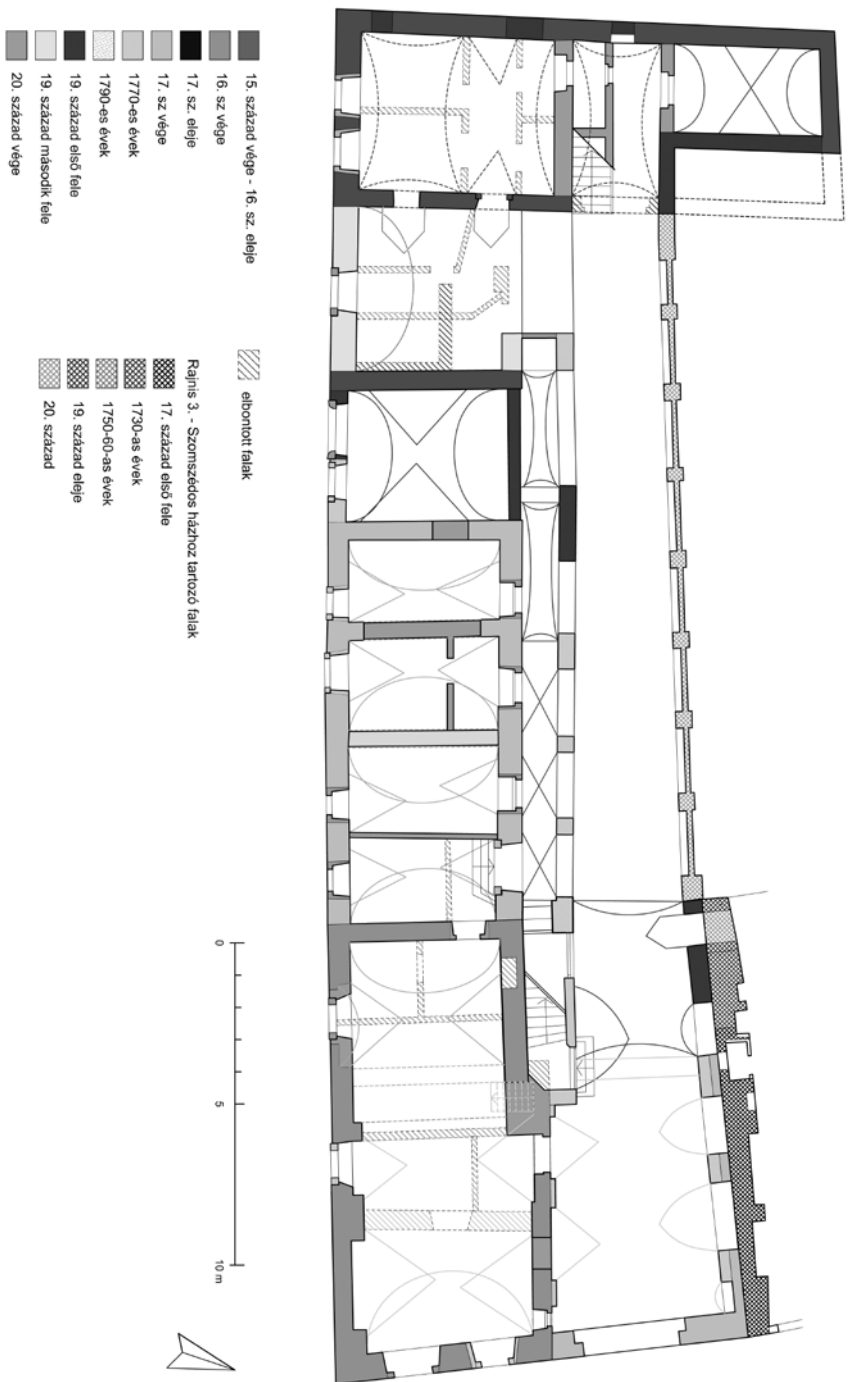
Az 1570. évi telekkönyv szerint Christoph Tabrer (Thäbrer) német anyanyelvű, evangélikus kereskedő volt az épület tulajdonosa, aki apjától örökölte, de negyed része feleségéé, Margarétháé volt. Az 1571-ben egyházzogdnokként, 1574-1575, 1579 és 1584-ben belső városi tanácsosként tevékenykedő, jómódú polgár három cikluson át (1576–1579 között) a városbírói posztot is betöltötte.¹⁶ Az elpusztult, minden bizonnyal gerendavázas, korábbi épület helyén talán a forrásokból közelebről nem ismert apa emelt téglával kevert terméskőből új, kétszintes lakóházat a 16. század dereka táján. (6–7. kép) A kutatás révén pontosan tudható, hogy 6,80 méter széles, 14,30 méter hosszú volt, magasságát nem ismerjük.¹⁷ Alsó szintjét egy utcáról nyíló présház (3. kép), mögötte pedig egy

¹⁵ MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Acta Miscellanea 1534–1600. Suhajda Lajos regesztái 5. doboz: 1583. február 1, február 26.

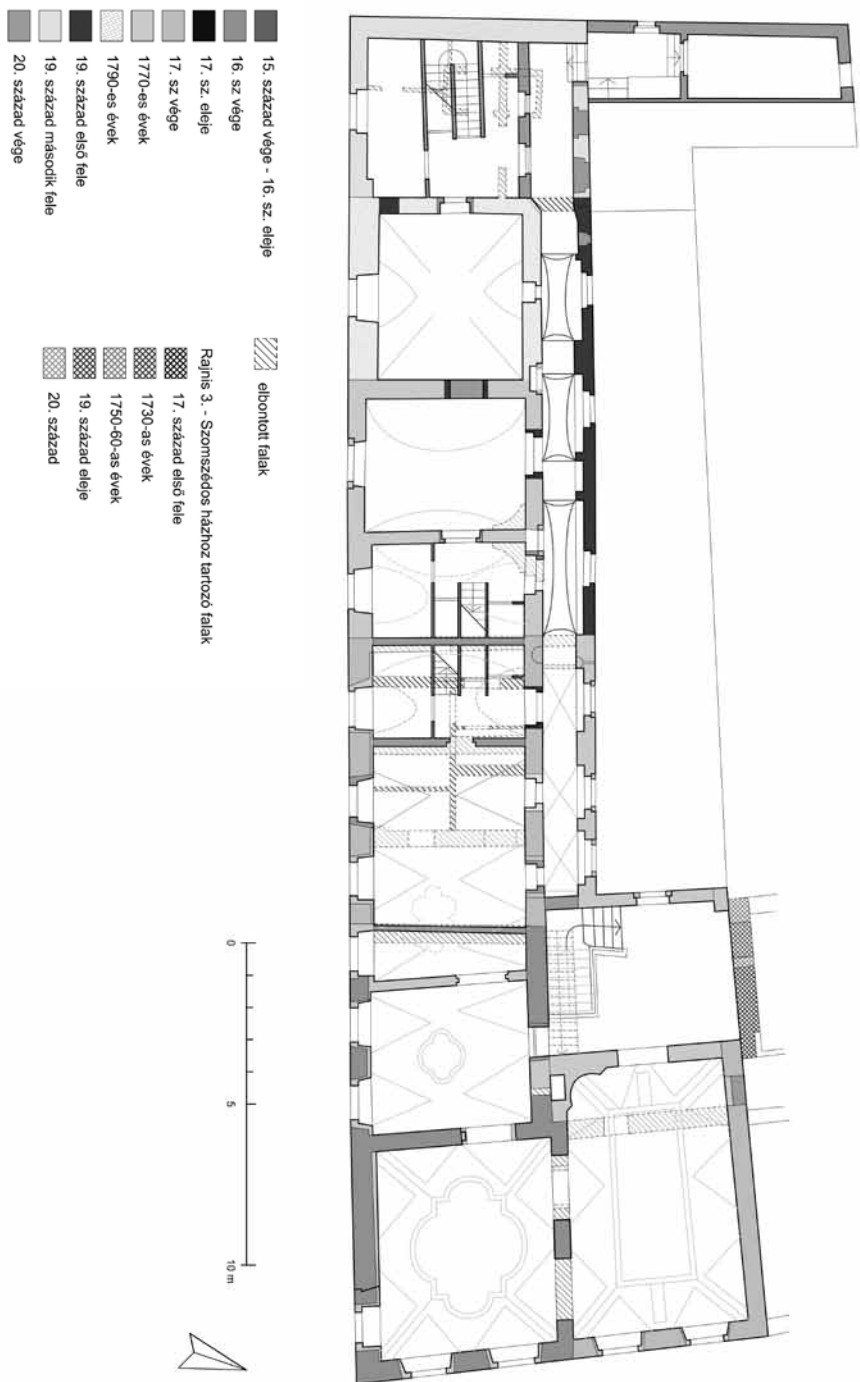
¹⁶ Statt Güns Grundbuch 1570. i.m. pag. 124.; MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Acta Miscellanea 1574–1787. Suhajda Lajos regesztái 4. doboz: 1576. július 10., 1577. szeptember 3, 12., 1578. január 14., 1579. április 5.; Lásd még Bariska Istvánnak a kőszegi topográfiához készített, belvárosról szóló kéziratának Rájnis u. 1. számú házra vonatkozó adatait. Kézirat, 2016. Top. lista, Belváros, 65.

¹⁷ Az épület helyreállítása Sedlmayr János építész, vezető tervező nevéhez fűződik. A munkában közreműködött és a rajzok nagy részét készítette Oláh M. Zoltán építész (OMF). Az engedélyezési tervekkel együtt 1982-ben a homlokzatok kutatási eredményeit rögzítő felmérési rajzokat is készítették, 1:20-as léptékben. MÉM MDK Tervtár, ltsz. R41058, R41059, R41060, R41061. A kivitelezést az OMF Szombathelyi Építésvezetőségének Kőszegi Művezetősége végezte 1983–1985 között.

6. kép. Periodizációs kutatási alaprajz a Rájinis I. számú lakóház földszintjéről. Rajz: Bálint Ádám, Ivicsics Júlia, Ivicsics Péter, Mentényi Klára 2017.

7. kép. Periodizációs kutatási alaprajz a Rajnis 1. számú lakóház emeletéről. Rajz: Bálint Ádám, Ivicsics Júlia, Ivicsics Péter, Mentényi Klára 2017.

vele összefüggő teret alkotó, lemélyített borospince foglalta el. Kezdetben sem a prэшáz, sem a pince nem volt boltozott. A pince eredeti járószintjét sajnos nem volt mód feltárni. Szegmensívesként helyreállított, valójában félköríves külső bejáratának küszöbszintjét 1982-ben az akkori, utcaival megegyező belső járószint alatt 50 cm-rel találtuk meg. Délen egy ehhez a 16. századi szinthez igazodó, töredékes, vakolt-meszelt káva árulkodik arról, hogy az udvarra vezető, fedetlen átjáróból még a boltozat elkészülte előtt szintén be lehetett jutni a prэшázba.¹⁸ Az utcai homlokzaton a széles kapu feltehetően egy zárt utcai kerítésfalban jelent meg. A későbbi átépítések miatt formáját nem ismerjük. A lakóház felső szintjén két helyiség volt, osztófaluk a prэшázat a mélyebb pincétől elválasztó hevederívrre támaszkodott. Az udvar irányából egykarú, fedett falépcső vezetett a hátsó helyiségbe, amely eredetileg pitvarból nyíló konyhaként szolgálhatott. A nagyobb méretű lakószoba az utca illetve a tér felé nézett.¹⁹ Gerendás famennyezetét a 17. század derekán kicserélték. Legkorábbi belső vakolatai csupán néhány apró töredékben őrződtek meg és külső homlokzatdíszítésére, sőt nyílásrendszerére sem találtunk igazán értékelhető információkat.²⁰

Egy későbbi inventárium arról tudósít, hogy az épület csere útján került Csőr István tulajdonába, de sajnos nem tudjuk, mikor és kivel cserélt. Kétségkívül valamelyik külvárosban is volt egy háza. Az anyakönyv szerint a Kőszegen csekély számban jelen lévő református gyülekezethez tartozott. 1619-ből ismerünk egy adatot, miszerint a tanácsház alatt üzlet működik. „Schor” [Csőr] István azért kéri a polgárjogot, hogy mint kereskedő bérbe vehesse az üzletet.²¹ Ha jól sejtjük, hogy azonos azzal az István deákkal, akit 1617-ben a Rájnis utca 1-gyel kapcsolatban úgy említ egy másik forrás, mint aki már a kőszegi polgárság megszerzése előtt két évvel itt lakott. Az 1617-es végrendelet nem kisebb személyiséghez, mint a wittenbergi egyetemen is tanult Sármelléki Nagy Benedek, ismert evangélikus tanítómester, hitvitázó és költő nevéhez fűződik, aki saját házát említve a Chernel utca 4-et sokáig birtokló Gazdag György melletti alsó szomszédként nevezi meg István deákot.²²

¹⁸ Kőszeg, Rájnis u. 1. Kutatási dokumentáció 1982. i.m. 34, 40–42.

¹⁹ Kőszeg, Rájnis u. 1. Kutatási dokumentáció 1982. i.m. 24, 26–28, 36.

²⁰ Kőszeg, Rájnis u. 1. Kutatási dokumentáció 1982. i.m. 4–8.

²¹ Csőr István fia, Jeromos halálát követően, 1663. január 3-án vettek fel javairól egy leltárt, amiben egyenként felsorolják a család által őrzött iratokat is. Közöttük szerepel „*Chor Istvan Chere Levele az hazrul sub No 1.*”, valamint „*Chere Levél az hostattban valo házrul sub No. 8.*” MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Acta Miscellanea, Inventáriumok 1661–1669.; MNL VaML KFL Sághegyi F. Medárd kőszegi bencés tanár irathagyatéka. A Kőszegi Katolikus Plébánia anyakönyveinek cédulakatalógusa, 17. század; MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Tanácsülési jegyzőkönyvek: Protocolla 1618–1628. 143. 1619. január 9.

²² MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Végrendeletek: Testamenta 1572–1647. 1617. március 29.; *Payr Sándor*: A dunántúli evangélikus egyházkerület története. Sopron, 1924. I. 841. Sármelléki Nagy Benedek kőszegi tanítómesteri munkáját 1605–1615 közé, a 862. oldalon azonban 1605–1620 közé teszi. A végrendelet szerint 1617-ben még biztosan Kőszegen tartózkodott. 1603. évi wittenbergi tanulmányairól uo. 875, 877.; Lásd még *Payr Sándor*: Sármelléki Nagy Benedek, mint énekíró. Teológiai Szemle, 9–10. (1933–1934), 72–74. és *Zoványi Jenő*: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. 3. kiadás. Budapest, 1977. 421.

8. kép. Kőszeg 1857. évi kataszteri térképének részlete a vártól délre elhelyezkedő háztömbbel és benne a várakok mellé, északra épített kis házzal. MNL OL 78262

Kérdés, melyik lehetett ez a ház. Leginkább Szélessy György egykori, a várak közelében emelt ingatlanával kell azonosnak tekintenünk, annak ellenére, hogy a 17. század végén, 18. század elején (ismételten?) a Rájnis utca 5. tulajdonosai rendelkeztek az ún. „kis házzal”. Utódaitól csak 1933-ban vásárolta meg, majd bontatta le a Chernel utca 2. tulajdonosa, Arkauer Mihály, aki ezen a helyen újabb kis házat építtetett. (8. kép) Mellesleg abból a tényből, hogy 1684 és 1720 között újfent a Chernel utcában vették számba az adószedők, egyértelműen következik, hogy ebben az időszakban még mindig létezett a középkori eredetű utcácska, ahonnan az ún. „kis ház” önállóan is megközelíthető volt.²³

Sármelléki Nagy Benedek 1613. november 14-én a doroszlói Ambrus Gaschkytól vett egy épületet, de egyáltalán nem biztos, hogy ez azonos volt az általunk keresettel. Bonyolítja a dolgot, hogy egy ismeretlen időpontban valakitől Csór István szintén megvásárolta ún. „kis házát”.²⁴ Ráadásul a Rájnis utca 1. telkének leghátsó részén az 1982.

²³ MNL VML KFL Kőszeg Város Adóhivatalának iratai, Adóösszeírások. Házadó-jegyzék 1684, Adókievetések 1695, Conscriptioes 1696, 1697, 1698, 1699, Reparationes 1702, Conscriptioes 1705, 1707, 1709, 1710, 1713, 1717, Regestrum Reparationis 1719; A Kovács Rezső által 1933-ban tervezett, vár felé néző új kis ház tervrajzait a MNL VaML KFL Kőszeg Város mérnöki tervdokumentumainak gyűjteménye őrzi. Lásd még Kőszeg, Chernel u. 2. Kutatási dokumentáció 2007. 7, 32–34. 37–38. VI–IX. tábla.

²⁴ MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Tanácsülési jegyzőkönyvek: Protocolla 1612–1615.77. 1613. november 14.; A kis ház megvételéről szintén csupán az 1663-as inventárium levél-listájából tudunk: „Chor Istvan Emptionalis Levele az kis hazrul sub No. 2.”, sajnos maga az irat, legalábbis eddig még nem került elő.

évi falkutatás során találtunk egy kisméretű, önálló házat, amely 11,80 méter széles és 15,50 méter hosszú volt, északi irányban pedig átnyúlt a Rájnis utca 3. telkére. Agyagos habarcsba rakott, téglával kevert terméskőből építették, s a 17. század elejénél nemigen lehet későbbi. (9. kép) Elképzelhető, hogy az a kis terület a Chernel utca 2. kapualjának helyén, amelyik a keresztirányú közt lehatároló kerítésfalig még a Rájnis utca 1. telkének része volt, ugyancsak ehhez a házacskához tartozott. Talán érdekesebb itt keresni kapubejáróját, mint keleti oldalán, ahol – a későbbi átépítések miatt – egy további helyiségből mindössze egyetlen észak-déli irányú oldalfala maradt fenn.²⁵ (6. kép) Ezt a különálló kis házat a Rájnis utca 1. bérlői vehették igénybe, néha azonban, mint például az 1663. évi inventáriumban: „Azon háznak végében egy kis ház”, vagy az 1669. évi adójegyzékben: „item daß kleine haufß”, külön is feltüntették, lakójával, Georg Ledererrel együtt. 1681-ben így írnak róla: ennek folytatásában egy hátsó, romos állapotú ház is [van], amely egy keskeny szobából és vékony gerendából épített konyhából áll, kicsiny boltozattal, és egy teljesen lepusztult fa istálló.²⁶ Nehéz elhinni, hogy itt élt a tudós evangélikus tanítómester, de nem a hátsó épület kicsiny mivolta miatt. Inkább az tűnik valószínűtlennek, hogy akár Csór, akár ismeretlen elődje telkének hátsó részét kimetszve, örökös tulajdonként eladta volna. A történetben nem mellékes ugyan, hogy Hericz (Heriszt, Hiripszt) Magdolna, aki Sár-melléki Nagy Benedektől 1609-ben pénzt és szőlőt kap móringba, első férje halála után éppen Csór István házastársa lesz. Természetesen ettől még lehetséges, hogy a második férjnek vissza kellett vásárolnia ezt az ingatlanrészt, „kis ház” alatt ez esetben mégis talán a Rájnis utca 3. értendő, amit a Triboltok egyik ágától szerezhetett meg.²⁷

Gyanítjuk, hogy Csór István kezén újból egyesült a Rájnis utca 1. és 3. telke. Alátámasztja ezt az akár neki is tulajdonítható, hátsó kis ház, amely egyértelműen a nagy, közös telekre épült. (6. kép)

Visszatérve a Rájnis utca 1. és 3. telkét hosszában elválasztó kerítésfalra, illetve annak utcai szakaszára, a helyszíni kutatás egyértelművé tette, hogy a 3. számú ház boltozott kapualját telekhatárra eső oldalfalával együtt a 17. század közepe táján építették. Korábban egy széles utcai kapunyíláson keresztül a Rájnis utca felől bizonyára nyitott átjáró

---

²⁵ Kőszeg, Rájnis u. 1. Kutatási dokumentáció 1982. i.m. 29–30.

²⁶ MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Acta Miscellanea, Leltárak: Inventaria 1661–1669. 1663. január 3.; MNL VML KFL Kőszeg Város Adóhivatalának iratai, Adóösszeírások, Steuer Register 1669.; Sárosy András magyar tanítómester javainak inventáriuma és osztály az örökösökkel. „...nec non partem posteriores Domus satis ruinosam, quae consistent ex uno angusto cubiculo, et culina ex asseribus structa, cum parva fornice ab infra, nec non ligneo uno stabulo totalorum reitardo.” MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Acta Miscellanea, Auszüge 1652–1835. 1681. augusztus 18.

²⁷ MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Acta Miscellanea 1608–1620. 1609. február 25.; 1625 MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Végrendeletek: Testamenta 1562–1647. 1625. augusztus 2. Hericz (Heriszt) Tamás végrendelete, amelyben „... megh hagyok Czor Istvanne lejanomnak, Magdanak száz magyar forintot...”; Michael Tribolt és Dorothea, néhai Wolfgang Tribolt kőszegi polgár és szabó gyermekei az apjuk után maradt ház reájuk eső részét testvérüknek Christoph Tribolt szabónak adták el. MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Acta Miscellanea 1574–1787. Suhajda Lajos regesztái 5. doboz: 1582. augusztus 15.

9. kép. Az udvar hátsó részén a kutatás idején romos állapotban még meglévő ún. kis ház egy részlete.

Fotó: Mentényi Klára 1982.

vezetett a hátsó udvarra. Arra, hogy ez a megoldás a szomszédos saroképületben (Rájnis utca 1.) még ennél is tovább élt, szintén a falkutatás szolgált bizonyítékot. Az itteni kapualj északi falát vizsgálva ugyanis az derült ki, hogy néhány évtizedig a túloldalról megépített kőfal képezte a fedetlen udvari kapuáthajtó határát. Egészen a 17. század második feléig, amikor az utcai homlokzat zárttá tételével együtt, a szóban forgó fal elé pilléreket állítottak és a kapualjat ezeken nyugvó gerendás famennyezetrel fedték le.²⁸

Csór István 1637. december 6-án halt meg. Férjét követve özvegye, Hericz Magdolna a Rájnis utca 3. területén álló, kisebb házat – tartós használatra – feltehetően továbbra is Hans Nicsky (Nitschky) lakatosmesternek adta bérbe. Az asszony 1645-ben halt meg, de – amint egy három évvel korábbi, a város elé vitt, közös csatorna-vita igazolja –, Nicsky már legalább 1642 óta birtokolta a Rájnis utca 3. számú házat, és ezzel véglegessé vált a telekosztás. 1659-ben Babos Andrásné Gazdag Zsuzsanna már az ő örököseitől vásárolta meg, készíttetett kőkerítést a telekhatárra és újíttatta fel késő reneszánsz stílusban.²⁹

²⁸ Kőszeg, Rájnis u. 1. Kutatási dokumentáció i.m. 1982. 29–30.; Kőszeg, Rájnis u. 3. Kutatási dokumentáció i.m. 2002. 11, 14.

²⁹ MNL VaML KFL Sághegyi F. Medárd kőszegi bencés tanár irathagyatéka. A Kőszegi Katolikus Plébánia anyakönyveinek cédulakatalógusa, 17. század, A–E.; Babos Andrásné házvételkor Hans Nicskyt már

10. kép. Az utcai homlokzat sarkán feltárt, két különböző 17. századi vakolatarchitektúra az alsó réteghez tartozó ablak részletével. Fotó: Mentényi Klára, 1982

A Rájnis utca 1. számú házat Csór Jeromos örökölte, aki úgy tűnik, apjához hasonlóan nemigen változtatott rajta. 1663. január 3-án, amikor javairól részletes leltárt vettek fel, már nem élt. Bármilyen hasznosnak is bizonyult a ládában talált levelek felsorolása, belőlük a Babos Andrásné háza melletti, kőből épült házról és a végében található „kis házról”, sajnos semmi közelebbit nem tudunk meg.³⁰

Csór Jeromosnak két lánya maradt, Erzsébet és Judit. Özvegye, Czenki Éva 1663. január 29-én házasodott össze Fekete István magyar evangélikus tanítómesterrel, aki nem egészen egy éve érkezett Kassáról. Az új férj özvegy anyját, Pór Katalint is magával hozta. Czenki Éva húgával, Katával együtt a jómódú Kienast János házában nevelkedett.

---

néhainak nevezik. MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Tanácsülési jegyzőkönyvek: Protocolla 1659–1663. 6–7. 1569. január 10.; Babos Andrásné, amint megvette a házat, a mindkét szomszédját érintő csatorna-üggyel kapcsolatban a tanácshoz fordult. Ebben az iratban esik szó a város Nicskynek szóló, 1642. évi határozatáról. MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Tanácsülési jegyzőkönyvek: Protocolla 1659–1663. 1659. március 10.; Lásd B. Benkhard–Mentényi 2004. i.m. 119–122.

³⁰ MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Acta Miscellanea, Leltárak: Inventaria 1661–1669. 1663. január 3.

Amikor Jeromos halála után ismét megházasodott, saját lányai még kisgyermekesek voltak. Fekete karrierje gyorsan ívelt fölfelé. Még ugyanez év nyarán kőszegi prédikátor lett, majd hat évre rá, 1669-ben evangélikus püspökké választották. Négy évvel korábban, 1665. november 16-án azonban kigyulladt a csaknem szemközt lakó Zámbo Péter háza. Az említett 300 forint kártérítés összege arról tanúskodik, hogy a tűz komoly kárt tett az épületben. A felújításnak mindeddig nem találtuk írásos nyomát, a falazatok ellenben árulkodnak róla. Lehet, hogy Fekete ismert adósságainak is ez az egyik magyarázata?³¹

Ahogy akkoriban ez általános volt, a fazsindely borítás miatt itt is a tetőbe kaphattak bele a lángok, s emiatt főként az emeleti helyiségek sérültek meg. A fedélszék kicserélése mellett úgy tűnik, más nagyszabású munkálatok elvégzésére is sor került. Részben vagy egészében újjáépült a teljes emelet, a korábban nyitott utcai bejáró gerendás famenytezetet kapott, fölötte pedig egy teljesen új szobát alakítottak ki. A homlokzatokon jó minőségű vakolatarchitektúra jelent meg. Ennek részletei több helyen, így a félköríves záródású bejárati kapu körül is fennmaradtak. A kanálhátal felhordott szürke vakolathoz a külső utcai sarkon lépcsőzetes, festett sgraffitós sarokarmírozás és párkány tartozott. Magukat a belső felületeket fehérre meszelték, keretük pedig egy szürke, nyers vakolatcsíkból és egy kívülről ezt kísérő, meszelt csíkból állt. Hasonló, a hátsó udvari homlokzatra beforduló díszítést találtunk az épület végének alsó szakaszán is. A vakolatarchitektúrát kb. 6,40 méter magasságban fekvő téglalap formájú, ugyancsak kettős csíkkal keretelt vízszintes mezők sora zárta le. Az emeleti sarokszobát a Chernel utca felől is megvilágította egy ablak. A későbbi kőkeretes ablak mellett, a külső utcai saroktól 1,3 méterre egy mindössze 88 cm belmagasságú, 12 cm széles fehér meszelt kerettel kiemelt nyílás jobb oldali kávája maradt, alatta falazott könyöklő lenyomatával. (10. kép) A meszelt keret egykorú a szobában forgó homlokzati vakolattal. Ha valóban ehhez a periódushoz tartozott, valamivel távolabb, már az egykori konyhából nyílt ide egy másik ablak, amelynek bal oldali részlete hátrébb került elő, s az előzőnél alacsonyabb (83 cm) volt, de ugyancsak falazott könyöklővel készült. Meszelt, fehér sávot keretelő, keskeny csíkjainak kialakítása megegyezik a sarokarmírozásnál alkalmazott megoldással. (11. kép)

Az 1982. évi falkutatás napvilágra hozott néhány lényeges belső részletet is. Kiderült, hogy az utcai emeleti sarokszobában – a mellette frissen készülő helyiséggel együtt – új gerendafödémeket kellett építeni, és a korom miatt teljes mértékben újravakolni a helyiséget. A 18. század utolsó harmadából származó boltozat által szabadon hagyott felületek tudósítanak a több mint száz évvel korábbi mennyezet és bútortartó helyéről. Legérdekesebbek az északnyugati sarokban talált, egymás fölött ismétlődő, elpiszkolódott vízszintes lenyomatok. A magasra nyúló polc kétségkívül könyvek tárolására lehetett a legalkalmasabb. (12. kép) Mint látni fogjuk, Fekete a későbbiekben sok mindenen, többek közt a vallásán is változtatott, de úgy tűnik, a könyvek iránti vonzódásán sohasem. Erre egy halálát követő, könyveinek sorsáról szóló tanácsülési bejegyzés utal.³²

³¹ Payr Sándor: Szenczi Fekete István a hitehagyott püspök. Sopron, 1918. 13–19, 22–23, 36–37.

³² Kőszeg, Rájnis u. 1. Kutatási dokumentáció i.m. 1982. 6–10, 26–28, 30–33.; F. Mentényi i.m. 1987. 532.;

11. kép. A lakóház Chernel utcai homlokzatának felmérése a kutatás után. Rajz: Sedlmayr János, Oláh M. Zoltán 1982. MÉM MDK Tervtár, ltsz. R41059

Fekete Istvánról tudjuk, hogy főként Wittnyédy István révén keveredett bele a Wesselényi-féle összeesküvésbe, ezért 1673-ban, otthon hagyva családját bujdosni kényszerült. A házat lefoglalta a királyi kamara, emiatt hamarosan felesége is követte. 1679-ben egy rövid időre visszatértek ugyan Kőszegre, de – hiába volt az ingatlan jogszerűen Czenki Éváé – a császár által megerősített rendelet értelmében úgy tűnt, már egyáltalán nem kaphatják vissza. Mivel az új rendházat az egykori plébánia (később német parókia) helyére tervezték, a jövendő új városi plébánia számára a távollétében elítélt Fekete István, illetve felesége magánházát jelölték ki.³³

Az elképzelés megvalósítására azonban nem került sor. Időközben Csőr Erzsébet Sárosy (Sárosi) Andráshoz, a fiatalabb Judit pedig Gömbös Istvánhoz ment feleségül. Magyar evangélikus iskolamesterként Sárosy közvetlen kapcsolatban állt Feketével, s 1671 óta már biztosan Kőszegen tanított. Miután apósa Ostffyasszonyfán szembeszegült a császári csapatokkal, 1680. június 17-én nem csupán Fekete, de Sárosy András javait is lefoglalta a királyi kamara. Feketét hamarosan elfogták, majd Pozsonyban az egykor nagy

MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Tanácsülési jegyzőkönyvek: Protocolla 1700. március 8. „...Plebanus Uram eő kglminél lévén az instált, hogy az minémő könyvek maradtanak nehaj Fekete István uram halála után, és megh az eő kegyelme szálásán vannak, azokat ad usum, et quidem sub interventione az N. város nékie adni ne terheltessik...”

³³ Kollonics Lipót bécsújhelyi püspök és kamrai elnök Széchényi György győri püspökkel együtt már 1675-ben kényszerítette a csaknem teljesen protestáns várost a jezsuiták befogadásra. Az alapító okirat már ekkor megszületett, de a császári megerősítésére csak 1678. május 1-én került sor. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Kamarai levéltár, Acta Jesuitica, Collegium Ginsiensis fasc.1. fol.143. nr.1.; Az 1675. évi megállapodás latin nyelvű szövegét lásd: Historia Domus Ginsiensis seu Keüszzeög Societatis Jesu. Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, 1675. október 22. fol. 24.; Pacher Donát: A pannonhalmi Sz. Benedek-Rend Kőszegi gymnasiumának története. Kőszeg, 1895. 15. „...átadja az ügyész a Radai-és Fekete házat a városnak, a város pedig a Fekete-házat átadja plébániai háznak; ezen Fekete-házhoz tartoznak majd a plébániai jövedelmek s járandóságok...”

12. kép. Könyvespolc lenyomata egy átégett kőfelületre a 17. század derekán felhordott vakolaton a Rájnis utca 1. emeleti sarokszobájában. Fotó: Mentényi Klára, 1982

tekintélyű evangélikus püspököt rábírták a nyilvános áttérésre. Ráadásul szégyenszemre Kőszegre kellett visszatérnie, ahol eleinte a frissen felépült jezsuita rendházban lakott. Felesége addigra már meghalt, de a kamarától visszacapott javakon vejeivel, különösen Sárosy Andrással, aki Zalaszentgrótra ment lelkésznek, egy éven át pereskedtek. Anyagi természetű vitáik 1688-ban újra kezdődtek. Fekete már 1681. július 8-án újra nősült, a gazdag, katolikus Mesko Évát vette feleségül, és egy másik kőszegi épületbe költözött.³⁴

Úgy tűnik, hogy a Rájnis utca 1. számú házon végül a két lány osztozott. 1681. augusztus 6-án – a fiatalon elhunyt Csór Erzsébet özvegye, Sárosy András, illetve gyermekeik javait írja össze a város. Eszerint övék a kapualj fölötti utcai szoba, a pince, amelyet ez idő tájt 20 forintért zálogba adott, egy másik, középső szoba a nagy préssel, valamint ennek folytatásában a följebb már leírt, rossz állapotú, szoba-konyhás hátsó „kis ház” egy teljesen tönkrement istállóval. Borai az ún. „kis pincében” vannak, ennek helyét nem

³⁴ Ellentétben az általam 1987-ben leírtakkal, az épületben sem parókia, sem iskola nem működött. *Mentényi* i.m. 1987. 530–533.; *Payr* i.m. 1918. 53, 88–90, 93–95, 101–103, 130–131.

könnyű azonosítani. Amikor két évvel később, 1683. március 9-én Sárosy András Jankó fia és Judit lánya gyámjaként eladja a nevezett házrész, az ingatlan másik fele – legalábbis egy ideig – továbbra is Csór Judit és Gömbös István kezén marad. A vevő, nemzetes Dugovics György és házastársa, Káldy Krisztina 325 forintot fizet érte. Sárosy érthető módon hátat fordít a városnak, eladja a külső kertrészt és a szőlőt is, utóbbit éppen Fekete Istvánnak és feleségének. A városi fiskális azonban kevesli a szőlőért ajánlott 300 forintot, s az árvák nevében többet, 450 forintot kér, ráadásként pedig egy dolmányra és egy szoknyára további 10 forintot.³⁵

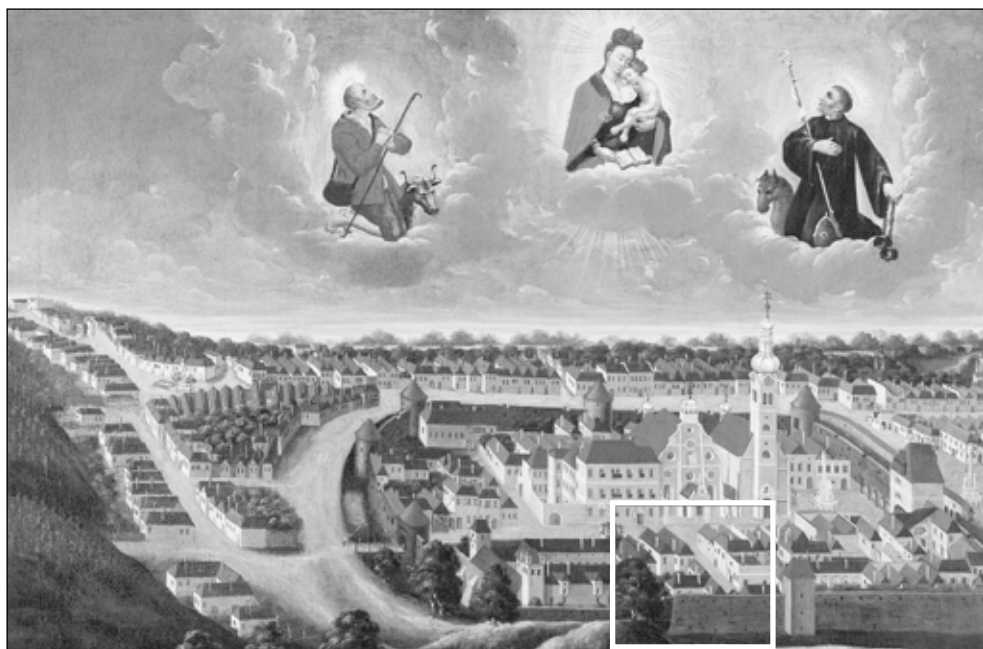
Dugovics Ambrus fia György I. Lipóttól 1674. augusztus 25-én, testvérével, Lukácsossal és unokatestvérével Mihállyal együtt nemesi rangot és címet kapott. 1683. október 2-án veszi fel a kőszegi polgárságot, már a kőszegi ház birtokában. Ez év július 18-án, a Thököly-féle felkelés idején ebédre hívja házába a szemközti rendház jezsuita házfőnökét.³⁶

Eleinte feleségével szőlőket vásároltak. Jelentősebb építkezésre úgy tűnik, ismét egy tűzkár miatt kellett sort keríteni. A jezsuita évkönyv tudósít az 1693. évi lángokról, amelyeket a szél a kollégium felé sodort és 32 házat rongált meg a városban. 1694 tavaszán Dugovics György „... kíván egynehány szálly fat itt ben lévő házának épületire”. A városbíró 14 szál fát utal ki számára a Moringab nevű erdőből.³⁷ Lehetséges, hogy a tetőszerkezet és a födémek újbóli megerősítése, részleges kicserélése miatt volt szükség rájuk. A felhasznált építőanyagok és a falazatok összefüggései miatt mégis úgy gondoljuk, hogy a javítások mellett abban az évben szintén jelentős munkák folyhattak. Az épület hátsó udvari bővítését ugyanis Dugovics Györgynek tulajdonítjuk. Ő lehetett az, aki a hátsó udvar irányába a földszinten és az emeleten egyaránt két-két fiókos dongaboltozattal fedett helyiséggel toldotta meg a lakóházat. (6–7. kép) Ezek a boltozatok ugyanis formájukban és felhasznált anyagaikban egyaránt markánsan különböznek a 18. század végiektől. A szóban forgó tereknek, akár egyedül a földszint vonatkozásában valamilyen gyengébb minőségű, esetleg fából emelt előzményei – például a prés számára – már nyilvánvalóan lehettek, erre a Sárosy-féle 1681. évi leltár a bizonyíték.

³⁵ Az inventárium MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Acta Miscellanea, Auszüge 1652–1835. 1681. augusztus 18. „Medietas Domus in Civitate interiori Kőszeghiensis e regione magni Templi ad Plateolam Situatæ, continens in parte anteriori unam Cameram Supra Portam, ac ab infra unum Cellarium pro f. 20 in pignore habitum cum alia medietate Camerae magnum Torcular in se continens, nec non partem posterioris Domus satis ruinosam, quæ consistent ex uno angusto cubiculo, et culina ex asseribus structa, cum parva fornice ab infra, nec non ligneo uno stabulo”. A házrész, a kert és a szőlő eladása MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Örökvallások: Fassiones 1681–1696. 1683. március 9.; Kőszegi Mihály fiskális magasabb árért adja el Csór Erzsébet árváinak szőlőjét. Uo. 1683. március 13.; 1683-ban mind Erzsébet, mind Judit további szőlői kerülnek eladásra. Uo. 1683. április 11, május 15, 1686. május 30.

³⁶ Nagy Iván: Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal III. Pest, 1858. 412.; MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Polgárkönyvek, 1683. október 2.; Balogh Gyula: Vasvármegye nemes családai. Szombathely, 1901.32.; Chernel Kálmán: Kőszeg sz[abad] kir[ályi] város jelene és múltja. II. Szombathely, 1878. 124.

³⁷ A szőlők megvételéről MNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Örökvallások: Fassiones 1681–1696. 1685. május 3, december 18.; Historia Domus Ginsiensis i.m. 137–138.; NMNL VaML KFL Kőszeg Város Tanácsának iratai. Tanácsulési jegyzőkönyvek: Protocolla 1691–1692, 1694. 1694. április 6.;

13. kép. Fancz Bálint fogadalmi képe Kőszeg városának ábrázolásával.
Kőszeg, Városi Múzeum, ltsz. K. 55.58.

Az új épületrész önmagában 12,60 méter hosszan nyúlik hátrafelé a Chernel utcában. (11. kép) Létrejöttével egy időben mindkét utcai homlokzaton új vakolatarchitektúra jelenik meg, ami sem festett-sgraffitos textúráját, sem a sík falfelületet követő, vizuális felfogását tekintve nem különbözik az előzőtől. Motívumkincsében és színezésében azonban más. A nagyobb falfelületek világosak, szinte fehérek. A sarokarmírozások belső szélein sötétszürke, keskeny függőleges sáv fut végig. Az egymás fölött sorakozó, fehérre meszelt mezőket szabályosan ismétlődő, keskeny vízszintes sávok tagolják, minden második mező függőlegesen is osztott. A korábbi magasságban végighúzó felső párkányt alul-fölül sötétszürke kerettel kísért, két oldalsó végükön legömbölyített, téglalap formájú motívumok alkotják.³⁸

A Rájnis utca 1. számú ház 17. század végi megjelenését a Fancz Bálint által festett, 1746. évi kegykép őrizte meg leginkább számunkra. (13. kép) Lakóházunk korai történetét ezzel zárjuk, ahogyan a későbbi századok ismertetésekor is ezzel fogjuk indítani mondandónkat.³⁹

³⁸ Kőszeg, Rájnis u. 1. Kutatási dokumentáció i.m. 1982. 4–6, 8–9, 32, 39–40.

³⁹ A tanulmány az NKFI (OTKA) Műemléki topográfiai kutatások Kőszegen II. című, K132063 számú kutatási pályázat támogatásával készült.